

Informācijas sniegšanas kvalitātes celšana valsts un pašvaldību iestādēs 2002 / 2003

Finansētājs:	Baltijas – Amerikas partnerattiecību fonds
Projekta ilgums:	18 mēneši
Projekta veikšanas izmaksas:	14 937,00 USD

Projekta kopsavilkums

Lai arī informācijas sniegšanas kvalitāte pēdējos gados Latvijā ir krietni vien uzlabojusies, tomēr tā vēl joprojām nav katras institūcijas darbības prioritāte. Vēl joprojām ir nepieciešamas atsevišķas izmaiņas tiesību normās, kas sekmētu informācijas atklātības plašāku ievērošanu, un pilnveidojama institūciju praktiskā rīcība šajā jomā. Tādēļ *Delna* projekta *Informācijas sniegšanas kvalitātes celšana valsts un pašvaldību institūcijās* ietvaros ir paredzējusi veikt atkārtotu salīdzinošu informācijas pieejamības analīzi 300 valsts un pašvaldības institūcijās, panākt atsevišķu tiesību normu grozījumus un popularizēt to institūciju darbību, kas ir sasniegušas teicamus rezultātus caurskatāmības nodrošināšanā.

Projekta mērķis ir sagatavot institucionālo augsni, kā arī stiprināt sabiedrības pieprasījumu pēc informācijas atklātības likuma izpildes Latvijā.

Projekta ieviešanai tiks izmantotas jau aprobētas pētnieciskas metodes, ar kurām *Delna* strādājusi kopš 1999. gada, institūciju izpētē iesaistot studentus. Projektā *Delna* sadarbosies ar informācijas atklātības ekspertiem, īpaši šim projektam izveidotu NVO koalīciju, kā arī ar valsts un pašvaldību darbinieku apmācības centriem, tiks veikts arī darbs ar Saeimas deputātiem pie attiecīgo grozījumu ieviešanas. Īpašs akcents šī gada projektā būs žurnālistu aptauja par atvērtākajām institūcijām un institūciju topa izveidošana.

Projektam ir trīs posmi:

- 1) izpētes posms par situāciju informācijas pieejamībā valsts un pašvaldību iestādēs - kvalitatīvie pētījumi par informācijas sniegšanu un žurnālistu veidotā labāko institūciju topa sastādīšana
- 2) informācijas apkopošana, tiesību aktu analīze, rezultātu popularizēšana, apmācības programmu veidošana
- 3) NVO koalīcijas veidošana, lai panāktu izmaiņas likumdošanā un ieviestu apmācības programmas valsts un pašvaldību darbiniekiem un likumdošanas izmaiņu lobēšana Saeimā.

Projekta nepieciešamības pamatojums

“Tiesības saņemt informāciju ir cilvēktiesības, un tās ir viena no vārda brīvības neatņemamām sastāvdaļām. Persona nevar realizēt vārda un domu brīvību, ja tās rīcībā nav nepieciešamās informācijas, kas veido tā uzskatus”¹

Informācijas atklātība ir arī visefektīvākais līdzeklis korupcijas ierobežošanai jebkurā institūcijā. Lai arī Informācijas atklātības likums ir spēkā jau kopš 1998. gada un informācijas sniegšanas kvalitāte pēdējos gados Latvijā ir krietni vien uzlabojusies, vēl joprojām valstī nav izstrādāti vienoti informācijas sniegšanas standarti. Tas noved pie situācijas, kad katrai institūcijai ir pilnīga rīcības brīvība, veidojot savu atklātības mehānismu.

Valstī vēl joprojām netiek rīkota metodiska valsts un pašvaldības iestāžu darbinieku izglītošana, kāda informācija un kādā veidā ir jāsniedz apmeklētājiem. Nav iedibināta vienota sistēma, kā institūcijas nodrošina atklātību un sniedz pārskatu par savu darbību sabiedrībai.

2002. gada sākumā Latvijas valdība sarunās ar Pasaules banku solījusi, ka tiks algoti trīs darbinieki *Datu aizsardzības inspekcijā*, lai nodrošinātu 1998. gadā pieņemtā Informācijas atklātības likuma iedzīvināšanu.

¹ Ilze Bērziņa, Gita Ozoliņa *Informācijas pieejamība Latvijā: Tiesību aktu izvērtējums* LU Juridiskās Fakultātes Cilvēktiesību institūts, 2000. gads

Tomēr sabiedrībā un ekspertu vidū nav pārliecības, ka jaunveidojamā sistēma būs pietiekami efektīva bez sabiedrības līdzdalības un risinājumu ieteikšanas no ekspertu puses. Pēc *Delnas* un LU Cilvēktiesību institūta pētījumiem 1999.-2000.gadā tika izdarīti vairāki ierosinājumi gan likumdošanas izmaiņām, gan norādītas galvenās problēmas likuma ieviešanā, taču reāli soļi no valdības puses nav sekojuši.

Piemēram, visai savdabīgi tiek ievērota likuma prasība par ierobežotas pieejamības informācijas sarakstu veidošanu. Saskaņā ar *Delnas* pētījuma datiem tie ir izstrādāti tikai labi, ja vienā ceturtdaļā no iestāžu. Lai arī likums nosaka, ka apmeklētājiem ir jādod iespēja iepazīties ar ierobežotas pieejamības informācijas sarakstiem (piemēram, uzskaitījumu, kurā minēti fakti par nepieejamajām institūcijas darbības sfērām), tas praktiski netiek darīts. Situāciju sarežģī vēl arī tas, ka izpratne par to, kas ir jāietver tādā sarakstā krietni atšķiras: vieni aprobežojas ar formālo vispārīgo nosacījumu pārrakstīšanu no likuma, un tikai atsevišķas institūcijas patiešām norāda, kuras no tās darbības jomām nav publiskas.

Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūts un *Delna* jau 2000.gadā publicēja savas rekomendācijas, norādot, kas būtu jāmaina informācijas pieejamību reglamentējošajos tiesību aktos, lai normatīvā bāze būtu maksimāli labvēlīga atklātībai. Diemžēl šīs izmaiņas likumos nav ieviestas un neviens par to ieviešanu īpaši nerūpējas.

Ilgstošajā pētniecības periodā *Delna* ir konstatējusi **nepilnības** arī **Komerclikumā**, likumā **Par tiesu varu, Kriminālprocesa kodeksā**, likumā **Par pašvaldībām**, Ministru kabineta noteikumos Nr.119 "**Noteikumi par valsts nodevu par informācijas saņemšanu no Iedzīvotāju reģistra**" un **Ārstniecības likumā**, kas vēl joprojām ir pretrunā ar Informācijas atklātības likumā, LR Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktajiem informācijas sniegšanas standartiem.

Diemžēl Informācijas atklātības likuma darbība attiecas tikai uz valsts pārvaldes un pašvaldības iestādēm. Tas dod iespēju izvairīties no atklātības ievērošanas visās tajās valsts institūcijas, kas nepieder pārvaldes aparātam. Šīs normas grozīšana arī ir nepieciešama.

Tomēr **viskrasāk informācijas iegūšanu un atklātību ierobežo legāli noteiktā maksa** par informācijas sniegšanu, kas var sniegties no 0,80 Ls līdz pat 350 Ls. Bēdīgi slavenākās iestādes, kur cenas nemēdz būt zemākas par 3,00 latiem ir:

- Uzņēmumu reģistrs
- Latvijas Valsts arhīvs
- LR Zemesgrāmata
- LR Valsts policija²
- Atsevišķas pašvaldības.

Sabiedrībā diemžēl ir gaužām skopas zināšanas par labāko informācijas sniegšanas praksi mūsu valstī un nenotiek šo institūciju popularizēšana. Vēl arvien nav arī nevienas par informācijas pieejamību atbildīgās institūcijas.

Projekta ietvaros tiks turpinātas *Delnas* un LU Cilvēktiesību institūta uzsāktās iniciatīvas.

Projekta mērķi

- Projekta ietvaros ir nepieciešams aktualizēt jautājumu par informācijas atklātības sfēras sakārtošanu un veicināt jau konstatēto trūkumu novēršanu normatīvajos aktos.
- Veicināt valstiski akceptētas informācijas sniegšanas stratēģijas un taktikas izveidi, kuras galvenā prioritāte būtu informācijas atklātība un pārskatu par savu darbību regulāra sniegšana sabiedrībai.

² Kā brēcoša nesamērīguma piemēru var minēt iekšlietu ministra 2000.gada 17.februāra pavēli Nr. 187 "*Par Informācijas atklātības likuma izpildes nodrošināšanu*", ar kuru tika apstiprināti Valsts policijas sniegto maksas pakalpojumu par izziņu izsniegšanu veidi un izcenojumi. Ja varbūt vēl varētu pieņemt, ka administratīvās lietas par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu materiālu kopijas sagatavošanas un izsniegšanas, vai ceļu satiksmes negadījuma materiāla kopijas sagatavošanas un izsniegšanas, vai cita veida jebkuras izziņas sagatavošanas un izsniegšanas pašizmaksa ir 2,36 Ls par lapu (ar PVN), savukārt izziņas izsniegšanas personai, kas izbrauc uz dzīvi uz ārvalstīm, pašizmaksa ir 11,80 Ls (ar PVN; tātad - atkarībā no šīs izziņas apjoma viena lapa var izmaksāt dārgāk vai lētāk kā citām izziņām!) – un varbūt iekšlietu ministrs ar aprēķiniem varētu pamatot šādu izcenojumu noteikšanu - tad pilnīgi neizprotami ir tas, kāpēc tad, ja izziņa vai materiāla kopija tiek sagatavota un izsniegta atkārtoti, maksa par to tiek ņemta divkārtšā apmērā. – *tas pats avots.*

Projekta uzdevums

1. Veikt ar *Delnas* 2000.gada pētījumu *Informācijas pieejamība valsts un pašvaldības iestādēs* salīdzinošos **informācijas pieejamības testus**.
2. Publicēt **Pārskatu par aktuālo situāciju informācijas sniegšanā valsts un pašvaldības iestādēs**, tādējādi radot sabiedrisko pieprasījumu, lai maksimāla atklātība un atbildība sabiedrības priekšā tiktu noteikta kā katras institūcijas prioritāte
3. Popularizēt labākos informācijas nodrošināšanas paraugus. Veidot klientiem labvēlīgāko institūciju reitingu, **aptaujājot plašsaziņas līdzekļu žurnālistus**.
4. Izglītot nevalstisko organizāciju līderus par atklātības lomu demokrātiskā valstī un veidot ar tām sadarbības **koalīciju informācijas pieejamības sistēmas** uzlabojošo normu lobēšanā
5. **Veicināt grozījumu pieņemšanu** atklātības ziņā problemātiskajās tiesību normās
6. Stimulēt atbildīgās institūcijas **pārskatīt** nesamērīgi augstās **maksas par informācijas sniegšanu**

Projekta ilgtermiņa rezultāti

Projekta sekmīga īstenošana dos iespēju maksimāli uzlabot informācijas pieejamību valstī un atgādinās par pilsoniskās sabiedrības neatslābstošo interesi par institūciju darbības caurskatāmību.

Projekta īstenošanas plāns

<i>Nr.p.k.</i>	<i>Īstenotās aktivitātes un pasākumi</i>
1.	Tiek uzaicināti un atlasīti darboties projektā 10 dažādu specialitāšu studenti. Tiek meklēts galvenais projekta koordinators
2.	Darba grupas izveide informācijas atklātības testu veikšanai 300 valsts un pašvaldību iestādēs (10 studenti, 2 instruktori) un mutisko un rakstisko testu veikšana kā sabiedrības pārstāvjiem. 10 dažādu specialitāšu studenti tiek apmācīti par jautājumiem, kas saistīti ar informācijas pieejamības teoriju un praksi.
3.	Katrs students veic individuālus informācijas pieejamības testus 40 institūcijās visā Latvijā par šādām tēmām: <ol style="list-style-type: none">1. ierobežotas pieejamības informācijas saraksti un to pieejamība2. informācijas izsniegšanas maksa un tās piemērošanas izņēmumi3. institūcijas gada budžets, vienas pozīcijas (piemēram, datoru iegādes cenas) salīdzinājums vairākās iestādēs4. atklātība pašvaldībās5. atklātība publiskajos iepirkumos6. tiesas spriedumu pieejamība7. informācijas pieejamība ārstniecības iestādēs u.c.
4.	Žurnālistu aptauja <i>Atsaucīgākā valsts vai pašvaldības institūcija un tās pārstāvis</i> (50 žurnālistu intervijas, ko veic 1 pētnieks ar mērķi noskaidrot Top 10 labākās un 10 sliktākās iestādes Latvijā) Tiek veikts institūciju novērtējums pēc 10 baļļu skalas atkarībā no informācijas sniegšanas kvalitātes. <ul style="list-style-type: none">• Lai sagatavotu institūciju sarakstu, tiek veiktas intervijas ar 10 žurnālistiem. Vērtējamo institūciju saraksts saskan ar studentu pētītajām, tās tiek iekļautas anketā, ko izsūta 100 žurnālistiem.• Pastiprināti strādā vismaz ar 40 žurnālistiem, lai iegūtu atbildes uz izsūtītajām anketām. Informatīvs seminārs žurnālistiem par aktuālo situāciju informācijas pieejamībā.

5.	Pētījuma rezultātu apkopojums / esošās normatīvās bāzes pamatprincipu raksturojums
6.	Pētījuma rezultātu publiskošana – preses konference, informatīvi semināri valsts un pašvaldības institūciju pārstāvjiem
7.	6 NVO darba grupu tikšanās ar nolūku izstrādāt priekšlikumus normatīvo aktu grozījumiem dažādās jomās <ul style="list-style-type: none"> • <i>Informācijas atklātības likumā</i> (sakarā ar likuma darbības sfēru) • <i>Komerclikumā</i> (atklātība akciju sabiedrību īpašnieku jautājumā) • likumā <i>Par tiesu varu</i> (tiesas spriedumu pieejamība) • <i>Kriminālprocesa kodeksā</i> (prokuroru lēmumi par lietas izbeigšanu, neierosinot krimināllietu) • likumā <i>Par pašvaldībām</i> (pašvaldību komiteju lēmumu pieņemšanas procesa atklātība, informācijas pieejamība personām, kas nav pašvaldības iedzīvotāji) • Ministru kabineta noteikumos Nr.119 "<i>Noteikumi par valsts nodevu par informācijas saņemšanu no Iedzīvotāju reģistra</i>" (maksas par informācijas sniegšanu) • <i>Ārstniecības likumā</i> (informācija par pacienta veselības stāvokli³) • Citās identificētajās tiesību normās
8.	Izglītojoši pasākumi valsts amatpersonām: <ul style="list-style-type: none"> ○ apmācības programmas sagatavošana un metodiskā materiāla izstrāde. (Informācijas sniegšanas mācību programmas izstrāde un rekomendēšana ieviešanai Valsts administrācijas skolai un Pašvaldību mācību centram) ○ 3 apmācības kursi informācijas atklātības jomā ○ Sagatavot un izplatīt īpaši amatpersonām domātus informatīvos materiālus (bukleti) uzsverot jautājumus, kas īpaši jāapsver, lemjot par informācijas sniegšanu
9.	Iedzīvotāju informēšana <ul style="list-style-type: none"> ○ Sagatavot un izplatīt elektroniskus informatīvos materiālus par tiesībām pieprasīt informāciju un šo tiesību īstenošanas kārtību, ievietot tos <i>Delnas</i> mājas lapā ○ Pievērst tēmai sabiedrības uzmanību, izmantojot rakstu sērijas presē un citus masu medijus informēšanai un diskusiju rosināšanai.
10.	Atklātības kā darbības pamatprincipa iekļaušanas veicināšana dažādu institūciju nolikumos. Vienošanās panākšana par informācijas sniegšanas standartiem ar atbildīgajām institūcijām (potenciāli – Tieslietu ministrijas pārraudzībā esošo <i>Datu valsts inspekciju</i> , kam tiks uzdots veikt uzraudzības funkciju)
11.	Nepieciešamo tiesību aktu grozījumu tekstu sagatavošana un noformēšana
12.	Grozījumu veikšanas panākšana: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Consensus</i> vienošanās par nepieciešamajiem grozījumiem panākšana ar iesaistītajiem pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem ○ Grozījumu priekšlikumu iesniegšana atbildīgajās institūcijās un Saeimā ○ Dialoga veidošana ar valsts pārvaldes institūciju pārstāvjiem ○ Sabiedrības informēšana, publicējot rakstus presē un sadarbojoties ar plašsaziņas līdzekļiem
13.	Panākto rezultātu novērtējums / atskaišu sagatavošana un iesniegšana

Mērķauditorija:

Projekta mērķauditorija ir visa tā sabiedrības daļa, kas gan savu ikdienas problēmu risināšanai, gan arī darba lietās nodarbojas ar informācijas pieprasīšanu dažādās valsts un pašvaldību iestādēs. Tomēr īpaša uzmanība tiks pievērsta žurnālistiem kā aktīvākajiem informācijas pieejamības izmantotājiem,

³ *Ārstniecības likums* neparedz izsniegt pacientam medicīnisko dokumentāciju vai tās kopijas, bet gan tikai uzliet par pienākumu ārstējošiem ārstiem saprotamā veidā izskaidrot slimības diagnozi, iespējamo ārstēšanu un prognozi, kas rada ievērojamas problēmas objektīvu datu iegūšanai.

pacientiem, tiesu apmeklētājiem un uzņēmējiem. Iespējamā maksas par informācijas saņemšanu samazināšana ietekmētu tautu visplašākā nozīmē.

Dalībnieku un sadarbības partneru piesaiste būs atkarīga no tā:

- 1) cik aktīvi attiecīgā pilsoniskā grupa jau ir izrādījusi interesi par informācijas pieejamības veicināšanu (piemēram, LU Cilvēktiesību institūts, Pacientu tiesību aizsardzības centrs, žurnālistu organizācijas u.c.)
- 2) cik lielā mērā un kādā veidā izmaiņas tiesību aktos skars attiecīgo pilsoņu grupu (piemēram, uzņēmēji, tiesnešu apvienības, pašvaldību darbinieki)

Projekta īstenotāji:

Sabiedrība par atklātību – *Delna* ar savu ilggadīgo pieredzi atklātības principa popularizēšanu ir piemērotākais šī projekta īstenotājs.

Delna pirmo pieredzi par informācijas pieejamības popularizēšanu ieguva jau 1999. / 2000. gadā, kad īstenoja BAPP finansēto projektu *Informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs*. Projekta rezultāti ieguva ārkārtīgi plašu publicitāti un tika atspoguļoti pilnīgi visos vadošajos masu saziņas līdzekļos. Tādējādi tika panākts projekta mērķis: informēt pēc iespējas plašāku sabiedrību par radikālajām izmaiņām atklātības jomā pēc *Informācijas atklātības likuma* pieņemšanas 1998. gadā.

Delnas darbinieces Inese Voika un Diāna Kurpniece, piedaloties daudzos semināros un sniedzot lekcijas par dažādiem atklātības aspektiem, ir ieguvušas milzīgu pieredzi šajā jomā un kļuvušas par kompetentām speciālistēm. Lai projekta norise būtu maksimāli profesionāla, tā izpildē iespēju robežās tiks iesaistīta *Delnas* biedre Jautrīte Briede, kas ir vadošā administratīvā procesa speciāliste Latvijā.

Delna aicinās aktīvi līdzdarboties projekta īstenošanā arī LU Cilvēktiesību institūtu, kuru ieguldījums ir 2000.gadā veiktais pētījums par tolaik aktuālo tiesību normu izmaiņu nepieciešamību. Specializētajās jomās, būs nepieciešams sadarboties ar citiem speciālistiem. *Delna* turpinās sadarbību arī ar žurnālistu arodorganizācijām, NVO, kas ir jau izrādījušas interesi par nepietiekošu atklātību atsevišķu jautājumu risināšanā, politoloģijas studentiem u.c.

Papildus esošajiem darbiniekiem svarīgi ir piesaistīt juridiskos speciālistus, kas veiks tiesību normu grozījumu juridisko noformēšanu. Projekta administratīvo nodrošināšanu ir jāuztic arī citiem *Delnas* biroja darbiniekiem.

Projekta ilgspēja

Problēmu, kas saistītas ar atklātību risināšana ir viens no diviem *Delnas* darbības stūrakmeņiem līdzās korupcijas novēršanas veicināšanai. Arī tajos darbības periodos, kad *Delna* nestrādā pie konkrētiem projektiem atklātības jomā, informācijas pieejamības jautājumu pētīšana patstāvīgi norit paralēli ar citām aktivitātēm. Tādēļ *Delna* ir uzkrājusi ievērojamu pieredzi un empīrisko materiālu, ko tikai ierobežoto resursu dēļ, kopš iepriekšējā projekta beigām nav varējusi pilnvērtīgi izmantot.

Tā kā projekta ietvaros maksimāli tiks izmantoti līdzšinējās analīzes rezultāti un ir paredzēta tikai minimāla pētnieciskā darbība, tad visas aktivitātes būs pakārtotas konkrētu rezultātu sasniegšanai. Informācijas pieejamības problēmu risināšana vienā vai otrā veidā ir saistīta ar visiem citiem *Delnas* projektiem, tādēļ iesāktās aktivitātes turpināsies arī pēc konkrētā projekta izpildes beigām.

Projekta izvērtējums

Projekta izvērtējums būs atkarīgs no projekta mērķu un uzdevumu sasniegšanas.

Mērķi būs sasniegti, ja tiks aktualizēts jautājums par informācijas atklātības sfēras sakārtošanu un veicināta jau konstatēto trūkumu novēršanu normatīvajos aktos. Valstiski būs akceptēta informācijas sniegšanas stratēģija un taktika, kuras galvenā prioritāte būtu informācijas atklātība un pārskatu par savu darbību regulāra sniegšana sabiedrībai.

Projekta izvērtējuma plāns būs saistīts ar projekta uzdevumu izpildi:

1. Tiks veikti ar *Delnas* 2000.gada pētījumu *Informācijas pieejamība valsts un pašvaldības iestādēs* salīdzinoši **informācijas pieejamības testi** .
(1. – 4. projekta izpildes mēnesis)
2. Publicēts **Pārskats par aktuālo situāciju informācijas sniegšanā** valsts un pašvaldības iestādēs, tādējādi radot sabiedrisko pieprasījumu, lai maksimāla atklātība un atbildība sabiedrības priekšā tiktu noteikta kā katras institūcijas prioritāte
(6. projekta izpildes mēnesis)
3. Popularizēti labākie informācijas nodrošināšanas paraugi. Veidoti klientiem labvēlīgāko institūciju reitingi, **aptaujājot plašsaziņas līdzekļu žurnālistus**.
(2. – 5. projekta izpildes mēnesis)
4. Izglītoti nevalstisko organizāciju līderi par atklātības lomu demokrātiskā valstī un izveidota sadarbības **koalīcija informācijas pieejamības sistēmas** uzlabojošo normu lobēšanā
(7. – 14. projekta izpildes mēnesis)
5. Par lielu veiksmi tiks uzskatīta **grozījumu pieņemšana** atklātības ziņā problemātiskajās tiesību normās un **pārskatītas** nesamērīgi augstās **maksas par informācijas sniegšanu**, tomēr projekta ietvaros visticamāk, ka izdosies tikai aktualizēt jautājuma izskatīšanu.
(12. – 17. projekta izpildes mēnesis)

Projekta izvērtējums būs lielā mērā atkarīgs no koalīcijas partneru sniegtajiem atzinumiem par situācijas izmaiņām veikto aktivitāšu ietvaros.

Paredzami projekta rezultāti

Projekta rezultātā tiks uzlabota informācijas pieejamības vide un visā valstī tiks iedibināti maksimāli labvēlīgākie informācijas sniegšanas standarti.

Pielikums

Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūta ieteikumi informācijas atklātības principa iedzīvināšanai Latvijā

1. Problēma: Pašreizējā Informācijas atklātības likuma (turpmāk IAL) izpratnē un redakcijā likums attiecas tikai uz valsts pārvaldes un pašvaldību iestādēm. Savukārt informācijas atklātības princips ir plašāks un attiecināms uz valsts darbību kopumā.

Piedāvātais risinājums. Paplašināt IAL darbības sfēru, to attiecinot ne tikai uz "valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību iestāžu" rīcībā esošo informāciju, bet uz valsts institūcijām kopumā, tajā skaitā uz valsts un pašvaldību uzņēmumiem, kā arī uz privātiem veidojumiem, kam deleģēta valstisku funkciju veikšana, ar šo funkciju veikšanu saistītajā daļā. Izdarīt attiecīgus grozījumus IAL 2.pantā un attiecīgi – tekstā.

2. Problēma: Liela daļa speciālo likumu, kas pieņemti pirms IAL, balstīti uz pieņēmumu, ka informācija var tikt sniegta tikai tad, ja likums to īpaši paredz. Lai arī daļā gadījumu IAL uz šo speciālo likumu regulētajām sfērām var attiecināt, šīs speciālās normas interpretējot informācijas atklātības principa gaismā, vairumā gadījumu šāds risinājums nevar tikt piemērots, jo tas būtu pretrunā ar skaidri izteiktu likumdevēja gribu. Bez tam tas ir saistīts ar sarežģītu interpretācijas

procesu. Rezultātā ierobežoti pieejama ir informācija, kurai no informācijas atklātības principa viedokļa nav pietiekama pamata tādai būt, un var izveidoties situācija, kad nav vienotas interpretācijas un reizēm informācija tiek sniegta, reizēm – ne.

Piedāvātais risinājums: Ministrijām būtu jāizvērtē speciālie tiesību akti, kas to kompetences ietvaros regulē informācijas atklātības jautājumus, un jāsagatavo atzinumi par to atbilstību IAL un Satversmei. Šo speciālo normu izvērtēšanai būtu nepieciešams izveidot ekspertu komiteju, kas izskatītu ministriju sagatavotos atzinumus un izvērtētu ierobežojošo speciālo normu pamatotību, nepieciešamības gadījumā sagatavojot priekšlikumus izmaiņām likumdošanā.

3. Problēma: IAL iedala informāciju vispārpieejamā un ierobežoti pieejamā informācijā, pēdējai nosakot speciālu pieprasīšanas kārtību. Šobrīd IAL 9.panta 2.daļa paredz informācijas pieprasītājam tiesības iepazīties tikai ar vispārpieejamās informācijas uzskaiti. Līdz ar to persona, kas griežas pēc informācijas, nav tiesīga uzzināt, kāda informācija atrodas iestādes rīcībā un kādā kārtībā un vai vispār tā ir iegūstama.

Piedāvātais risinājums: Grozīt IAL 9.panta 2.daļu, dodot informācijas pieprasītājam tiesības iepazīties ar visas iestādes rīcībā esošās informācijas uzskaiti, to neaprobežojot ar vispārpieejamo informāciju. Papildināt IAL 9. panta 1.daļu ar 4.apakšpunktu, nosakot, ka ierobežoti pieejamajai informācijai jānorāda pamats tās atzīšanai par ierobežoti pieejamu – vai nu konkrēts cita likuma pants, vai IAL 5.pantā 3.daļā minētais rīkojums kopā ar attiecīgu IAL paredzēto pamatojumu.

4. Problēma: Likuma 5.pantā ir uzskaitīti iemesli, uz kuru pamata informācija var tikt uzskatīta par ierobežoti pieejamu. Viens no iemesliem, kādēļ informācija nav uzskatāma par ierobežoti pieejamu, ir fakts, ka tā jau ir publicēta (IAL 5.panta 4.daļa). Ir jāņem vērā situācija, ka informācija var būt publicēta prettiesiski. Līdz ar to šādi publiskotai informācijai nevajadzētu automātiski kļūt par vispārpieejamo informāciju. Tāpat termins “publicēts” nav pietiekoši plašs un neaptver visus veidus, kādā informācija var tikt padarīta sabiedrībai pieejama.

Piedāvātais risinājums: Grozīt 5.panta 4.daļas redakciju, vārdu “publicēta” aizstājot ar “likumīgi publiskota”.

5. Problēma: Ministru Kabineta noteikumi Nr.275 *Kārtība, kādā valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību iestāžu rīcībā esošā informācija nododama atklātībai* (turpmāk MK noteikumi) šobrīd patvaļīgi paplašina to gadījumu uzskaitījumu, kādos informācijas pieprasījumu var atteikt, IAL minētajiem pievienojot gadījumus, kad informācijas autors ir cita iestāde, institūcija, organizācija vai uzņēmums (10.punkta 4.apakšpunkts), vai kad prasītā informācija ir publicēta vai citādi nodota atklātībai (10.punkta 5.apakšpunkts).

Piedāvātais risinājums: Šīs pretrunas novēršamas, grozot MK noteikumus un izslēdzot ar IAL pretrunā esošos punktus, bet līdz grozījumu izdarīšanai šos noteikumu punktus nedrīkst piemērot. Alternatīvi šo problēmu varētu risināt, vienam no likumā noteiktajiem subjektiem, piemēram, Valsts Cilvēktiesību birojam griežoties Satversmes tiesā ar pieteikumu par pretrunas konstatēšanu un attiecīgo punktu atzīšanu par spēkā neesošiem.

6. Problēma: Piemērojot IAL un Ministru Kabineta noteikumus, pastāv iespēja atteikt vai neizsniegt informāciju tīri formālu iemeslu dēļ, kaut arī pieprasāmās informācijas būtība ir

skaidri saprotama. Piemēram, gadījumā, ja persona nav pilnīgi precīzi aprakstījusi iesniegumā pieprasīto informāciju.

Piedāvātais risinājums: Izvērtējot, vai informācija sniedzama, MK Noteikumos paredzētos informācijas atteikuma pamatus nedrīkst piemērot formāli; to piemērošanā jāvadās no samērīguma (proporcionalitātes) principa, tos pēc iespējas tulkojot individuālam par labu. Lai arī samērīguma princips, nebūdamas *expressis verbis* formulēts likumdošanā, tomēr ir saistošs, to būtu vēlams iestrādāt arī likumdošanā, pirmām kārtām Administratīvā procesa kodeksā, tādējādi veicinot tā izpratni un piemērošanu praksē.

7. Problēma: Latvijā vērojama tendence izpaust arī personiska rakstura informāciju, pārsniedzot personas privātās dzīves aizsardzības robežas. Izskaidrojams tam - šobrīd Latvijas likumdošana pienācīgi nenodrošina personas privātās dzīves neaizskaramības principu.

Piedāvātais risinājums: Iespējami ātra Personas datu aizsardzības likuma pieņemšana, īpaši izsverot sekojošus jautājumus: 1) kāda informācija, vadoties no cilvēktiesību standartiem un samērīguma principa, attiecas uz personas privāto dzīvi un tātad ir ierobežoti pieejama; 2) datu glabāšanas aizsardzības pasākumu izvērtēšana; 3) to personu loka izvērtēšana, kam ir pieeja šādai informācijai.

8. Problēma : Informācijas atklātības likums neizveido vienotu informācijas uzskaites sistēmu. Šobrīd šo kārtību katra iestāde nosaka pati un nepastāv vienoti uzskaites kritēriji, nedz arī uzraudzība pār informācijas glabāšanu un uzskaiti. Tas var apgrūtināt un aizkavēt vispārpieejamas, vienotas, perspektīvā – kompjuterizētas sistēmas izveidi, kas ļautu noskaidrot meklējamās informācijas atrašanās vietu un atvieglotu pieeju tai.

Piedāvātais risinājums: Jāizdara grozījumi IAL 9.panta 1.daļā, paredzot, ka katra iestāde informāciju uzskaita atbilstoši vienotiem informācijas uzskaites noteikumiem. Ministru Kabineta izstrādāt noteikumus vienotai informācijas uzskaiti, klasifikācijai un glabāšanai, šo uzskaiti pēc iespējas paredzot kompjuterizēti. Tas ļautu arī ieviest vienotus kritērijus, balstoties uz kuriem varētu pārraudzīt, kā tiek pildītas informācijas atklātības likuma prasības par informācijas uzskaiti un glabāšanu. Tāpat jebkuram interesentam būtu daudz vieglāk noskaidrot informācijas atrašanās vietu un statusu.

9. Problēma: Lēmumus par informācijas izsniegšanas atteikumu indivīdi var pārsūdzēt tiesā, tomēr dažādu iemeslu dēļ šī iespēja visbiežāk netiek izmantota. Cilvēkus attur tādi faktori kā tiesas procesa ilgums, juridiskās palīdzības nepieciešamība un finansiālas rakstura problēmas.

Piedāvātais risinājums: Apsvērt iespēju izveidot neatkarīgu institūciju (ieteicams - jaunveidojamā Datu aizsardzības inspekcija), kurā indivīdi varētu griezties ar sūdzībām par informācijas nesniegšanu, neizslēdzot iespēju pēc tam griezties arī tiesā, ja nav panākts apmierinošs risinājums. Šīs institūcijas loma būtu sniegt kompetentu speciālistu viedokļus, cenšoties panākt mierizlīgumu konkrētajā lietā.

10. Problēma. IAL piemērošana praksē ir tieši atkarīga no iedzīvotāju aktivitātes, pieprasot informāciju un pārsūdzot nepamatotus tās atteikuma gadījumus. Dažādu iemeslu dēļ (skat.9.problēmu) neveidojas tiesu prakse informācijas atteikumu gadījumos un IAL netiek īstenots praksē, kaut gan tiesu praksei ir liela loma likumdošanas iedzīvināšanā.

Piedāvātais risinājums. Veicināt tiesu praksi informācijas atklātības jomā, piesaistot sabiedrības un juristu uzmanību. Viens no veidiem, kā to izdarīt, ir plašas publicitātes piešķiršana konkrētam tiesas procesam. Tāpat būtu nepieciešams piesaistīt nevalstiskās organizācijas, kas sniegtu juridiskas konsultācijas, kā arī iesaistīt advokātus, apmaksājot to darbu, konkrētās lietās. Nepieciešamības gadījumā būtu ieteicams stimulēt personu griešanos starptautiskajās institūcijās, piemēram, ANO Cilvēktiesību Komitejā vai Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

11. Problēma. Sabiedrība un amatpersonas kopumā ir pasīvas IAL īstenošanā, kas izriet no neinformētības par informācijas atklātības principu un tā realizācijas mehānismu. Iespaudu ir atstājusi arī līdzšinējā pieredze, kad informācijas sniegšana praksē bija ierobežota. Agrāk nepastāvēja arī atbilstoša likumdošanas bāze, kas ļautu pieprasīt un saņemt informāciju. Ir jāmaina sabiedrības un amatpersonu izpratne par šiem jautājumiem, sniedzot informāciju par tiesībām un to īstenošanu.

Piedāvātais risinājums. Jāveic izglītojoši pasākumi, izdalot divas mērķauditorijas:

1) valsts amatpersonas

- Amatpersonām un tiesnešiem domāto jau esošo apmācības programmu ietvaros iekļaut cilvēktiesību kursu, atsevišķi izdalot tēmu par informācijas atklātību
- Rīkot speciālās apmācības programmas seminārus un apmācības kursus informācijas atklātības jomā.
- Sagatavot un izplatīt īpaši amatpersonām domātus informatīvos materiālus (bukleti, mācību filmas u.c.), akcentējot jautājumus, kas īpaši jāapsver, lemjot par informācijas sniegšanu.

2) iedzīvotāji

- Sagatavot un izplatīt dažāda formāta informatīvos materiālus par tiesībām pieprasīt informāciju un šo tiesību īstenošanas kārtību.
- Pievērst tēmai sabiedrības uzmanību, izmantojot rakstu sērijas presē un citus masu mēdijus informēšanai un diskusiju rosināšanai.